



ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ  
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ  
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΧΤΑ  
ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΑ  
ΜΑΘΗΜΑΤΑ



# Ερμηνεία Αποκαλυπτικών κειμένων της Καινής Διαθήκης

Ενότητα 3: Ιουδαϊκά αποκαλυπτικά κείμενα  
σύγχρονα με την Καινή Διαθήκη

Αικατερίνη Τσαλαμπούνη  
Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας



Ευρωπαϊκή Ένωση  
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ  
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΣΠΑ  
2007-2013  
πρόγραμμα για την ανάπτυξη  
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ



# Άδειες Χρήσης

---

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.



# Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.





ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ  
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ  
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΚΤΑ  
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ  
ΜΑΘΗΜΑΤΑ



# Ιουδαϊκά αποκαλυπτικά κείμενα σύγχρονα με την Καινή Διαθήκη



Ευρωπαϊκή Ένωση  
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ  
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΣΠΑ  
2007-2013  
πρόγραμμα για την ανάπτυξη  
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

# Ιουδαϊκά αποκαλυπτικά κείμενα I

- ▶ Α' Ενώχ (γύρω στο 225 π.Χ. - επεξεργασία στη συνέχεια - και χριστιανικές επιδράσεις).
- ▶ Δανιήλ (γύρω στο 165 π.Χ.).
- ▶ Ιωβηλαία (150-100 π.Χ.).
- ▶ Σιβυλλικοί χρησμοί - βιβλίο III (150 π.Χ. κι εξής).
- ▶ Διαθήκη 12 Πατριαρχών (τ. 2<sup>ου</sup> αι. π.Χ.).
- ▶ Ψαλμοί Σολομώντος (γύρω στα 48 π.Χ.).
- ▶ Διαθήκη Μωυσέως (αρχές του 1<sup>ου</sup> αι. μ.Χ.).



# Ιουδαϊκά αποκαλυπτικά κείμενα II

- ▶ Μαρτύριο Ησαΐα (1<sup>ος</sup> αι. μ.Χ.).
- ▶ Κείμενα του Κουμράν (2<sup>ος</sup> αι. π.Χ. – 69 μ.Χ.).
- ▶ Αποκάλυψη Μωυσέως (70 μ.Χ.).
- ▶ Διαθήκη Αβραάμ (1<sup>ος</sup> αι. μ.Χ.).
- ▶ Β' Ενώχ (1<sup>ος</sup> αι. μ.Χ.).
- ▶ Σιβυλλικοί χρησμοί – βιβλίο IV (γύρω στα 80 μ.Χ.).
- ▶ Β' Έσδρα (80–90 μ.Χ. κι αργότερα).
- ▶ Β' Βαρούχ (μετά το 90 μ.Χ.).
- ▶ Αποκάλυψη Αβραάμ (70–100 μ.Χ.).



A' Ενώχ



# Το κείμενο

- ▶ Ολόκληρο διασώζεται μόνο στα αιθιοπικά (περίπου 40 χειρόγραφα).
- ▶ Σώθηκαν σπαράγματα και σε άλλες γλώσσες:
  - Αραμαϊκά: στο Κουμράν.
  - Ελληνικά: χειρόγραφα κυρίως του 8<sup>ου</sup> και 9<sup>ου</sup> αι.
  - Λατινικά: ένα χειρόγραφο του 8<sup>ου</sup> αι.
- ▶ Είναι πολύ πιθανό τα κείμενα του βιβλίου αρχικά να ήταν γραμμένα άλλα στα αραμαϊκά κι άλλα στα εβραϊκά (βλ. βιβλίο Δανιήλ).





# Ο «συγγραφέας» Ενώχ

- ▶ Το κείμενο ψευδεπίγραφο - αποδίδεται στον Ενώχ (5, 18-24).
- ▶ Αινιγματική μορφή - 7<sup>ος</sup> απόγονος του Αδάμ - παρόμοιες μορφές και στις παραδόσεις της Μεσοποταμίας.
- ▶ Σεβαστή μορφή στον Ιουδαϊσμό: (α) αρχαιότερος του Μωυσή, (β) δεν πέθανε, αναλήφθηκε.
- ▶ Συνδέεται με την αρχέγονη ιστορία της ανθρωπότητας.



# Το περιεχόμενο του βιβλίου

Η ανακάλυψη των χειρογράφων του Α' Ενώχ στο Κουμράν κατέστησε σαφές ότι το βιβλίο είναι μία σύνθεση από διάφορα κείμενα, αρχικά ανεξάρτητα μεταξύ τους, που προέρχονται από διαφορετικές εποχές:

- ▶ Βιβλίο των Φρουρών Αγγέλων (1–36).
- ▶ Βιβλίο των Παραβολών (37–71).
- ▶ Αστρονομική Βίβλος (72–82).
- ▶ Βιβλίο των Οραμάτων (83–90).
- ▶ Επιστολή Ενώχ (91–108).



# Η χρονολόγηση των κειμένων (I)

Η ανακάλυψη των χειρογράφων του Κουμράν συνέβαλε στη συζήτηση για τη χρονολόγηση των κειμένων.

Στο Κουμράν βρέθηκαν χειρόγραφα από όλα τα μέρη του βιβλίου πλην των Παραβολών καθώς κι ένα άγνωστο ως τώρα κείμενο, το Βιβλίο των Γιγάντων.



# Χρονολόγηση των κειμένων (II)

- ▶ Βιβλίο των Φρουρών Αγγέλων (165–164 π.Χ., τα κεφ. 6–19 ίσως πολύ αρχαιότερα, το εισαγωγικό μέρος στο τ. του 1<sup>ου</sup> αι. π.Χ.).
- ▶ Βιβλίο των παραβολών (105–64 π.Χ.).
- ▶ Αστρονομική Βίβλος (πριν τη μακκαβαϊκή περίοδο).
- ▶ Βιβλίο των Οραμάτων (165–161 π.Χ.)
- ▶ Επιστολή Ενώχ (πριν τη μακκαβαϊκή περίοδο).



# Χρονολόγηση των κειμένων (III)

- ▶ Η *Αστρονομική Βίβλος* το αρχαιότερο τμήμα του βιβλίου -> η αποκαλυπτική δεν ανήκει στα αρχικά ενδιαφέροντα της ενωχικής παράδοσης.
- ▶ Η υπόθεση του Milik για την ύπαρξη μίας ενωχικής Πεντατεύχου κατά τους προχριστιανικούς αιώνες.
- ▶ Τα τμήματα του *Βιβλίου των Φρουρών Αγγέλων* από τη μακκαβαϊκή περίοδο και το *Βιβλίο των Οραμάτων*: πλήρη ανάπτυξη του αποκαλυπτικού οράματος στην ενωχική γραμματεία.



# Προέλευση

- ▶ Άγνωστος ο τόπος συγγραφής.
- ▶ Όμοια όπως και το *Δανιήλ* παρουσιάζει επιδράσεις από το βαβυλωνιακό πολιτισμό.
- ▶ Πιθανόν γράφηκε στην Ιουδαία.
- ▶ Προέρχεται από κύκλους με εγκυκλοπαιδικά ενδιαφέροντα για κάθε μορφή σοφίας και γνώσης (αστρονομία, ημερολόγιο, γεωγραφία κ.ά.).



# Διακειμενικές συνδέσεις (Ιουδαϊσμός)

- ▶ Αντικατοπτρίζει την ιστορική κατάσταση στην εποχή των Μακκαβαίων και λίγο νωρίτερα.
- ▶ Χρησιμοποιείται από κείμενα όπως:
  - *Ιωβηλαία.*
  - *Διαθήκη 12 Πατριαρχών.*
  - *Ανάληψη Μωυσέως.*
  - *Β' Βαρούχ.*
  - *Δ' Έσδρα.*





# Διακειμενικές συνδέσεις (Κ.Δ. και αρχαία Εκκλησία)

- ▶ Παραστάσεις / ιδέες του Ενώχ υπάρχουν τόσο στα ευαγγέλια όσο και στην Αποκάλυψη.
- ▶ Η επιστολή Ιούδα σαφώς παραθέτει από το βιβλίο (βλ. 1, 14-15).
- ▶ Χρησιμοποιείται από *Επιστολή Βαρνάβα*, *Αποκάλυψη Πέτρου*, Ιουστίνο, Ωριγένη, Ειρηναίο, Κλήμεντα Αλεξανδρέα, Τερτυλλιανό. Από τον 4<sup>ο</sup> αι. εγκαταλείπεται από τους χριστιανούς.





# Κεντρικές θεολογικές ιδέες (I)

- ▶ Ο Θεός ως δημιουργός του κόσμου, κύριος της ιστορίας και νομοθέτης (βλ. ΠΔ).
- ▶ Αγγελολογία – οι πεπτωκότες άγγελοι (Γεν 6, 1–4).
- ▶ Ο Μεσσίας ως ο Υιός του Ανθρώπου – προϋπάρχει της δημιουργίας – κάθεται σε θρόνο δόξας και θα έρθει.
- ▶ Εσχατολογικό όραμα – κυρίαρχο στο βιβλίο: τελική κρίση – ανάσταση των δικαίων – τιμωρία των αδίκων – νέα Ιερουσαλήμ – μεσσιανικό βασίλειο.



# Κεντρικές θεολογικές ιδέες (II)

- ▶ Κοινωνική διάσταση της εσχατολογίας του βιβλίου: οι άδικοι οικονομικοί εκμεταλλευτές, τύραννοι.
- ▶ Ενδιαφέρον για την ορθή κατανόηση της πορείας της ιστορίας - συζήτηση για το ορθό ημερολόγιο (ηλιακό).



# Το βιβλίο του Δανιήλ



# Περιεχόμενο και χρονολόγηση

- ▶ Κεφ. 1-6: ο Δανιήλ στη Βαβυλώνα (περίοδος πριν την μακκαβαϊκή επανάσταση).
  - ▶ Κεφ. 7-12: Οράματα του Δανιήλ (εποχή Αντιόχου Δ' Επιφανούς).
  - ▶ Σουσάννα.
  - ▶ Η Προσευχή του Αζαρία (τ. 2<sup>ου</sup> αι. π.Χ.).
  - ▶ Ύμνος των Τριών Παίδων (τ. 2<sup>ου</sup> αι. π.Χ.).
  - ▶ Βηλ και Δράκων (2<sup>ος</sup> / 1<sup>ος</sup> αι. π.Χ.).
- 
- ▶ Το βιβλίο σύνθεση παραδόσεων γύρω από το πρόσωπο του Δανιήλ.



# Η μορφή του Δανιήλ

- ▶ Ψευδεπίγραφο κείμενο.
- ▶ Τοποθετείται στη Βαβυλώνα - αντανακλά την εποχή του Αντιόχου Δ'.
- ▶ Δύο αναφορές στον Δανιήλ στο Ιεζ 14,14 και 28, 3 -> προφανώς μορφή που έχαιρε σεβασμού στην αρχαία ιουδαϊκή παράδοση.
- ▶ Δαν 11 και 12: έμμεσες αναφορές στην ύπαρξη συγκεκριμένης ομάδας που θα μπορούσε να θεωρηθεί ως υπεύθυνη για τη συγγραφή του βιβλίου.



# Το Δανιήλ 7

- ▶ Τα θηρία από τη θάλασσα: χάος και εθνικά βασίλεια / Ουράνιος θρόνος και Παλαιός των Ημερών.
- ▶ Ο Υιός του Ανθρώπου: κατώτερος του Παλαιού των Ημερών - σύμβολο της νίκης των υιών του Ισραήλ; - αγγελική μορφή;
- ▶ Οι άγιοι του Υψίστου (7, 18): Κουμράν - ο Ισραήλ / ίσως αγγελικά πνεύματα;
- ▶ Το μελλοντικό βασίλειο.



# Σημείωμα Αναφοράς

---

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τσαλαμπούνη Αικατερίνη. «Ερμηνεία Αποκαλυπτικών κειμένων της Καινής Διαθήκης. Ιουδαϊκά αποκαλυπτικά κείμενα σύγχρονα με την Καινή Διαθήκη». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS281/>.

# Σημείωμα Αδειοδότησης

---

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».



Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>





ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ  
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ  
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΧΤΑ  
ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΑ  
ΜΑΘΗΜΑΤΑ



# Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Φίλιππος Γερμάνης  
Θεσσαλονίκη, Χειμερινό Εξάμηνο 2013-2014



**ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ  
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ  
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

---

# Σημειώματα

# Διατήρηση Σημειωμάτων

---

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.